

Warszawa, dnia 31 marca 2019 roku

Dr hab. Agnieszka Góra- Błaszczkowska

Profesor Uniwersytetu SWPS w Warszawie

### **Recenzja**

#### **sporządzona w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego doktor Annie Kościółek**

Recenzja została sporządzona w oparciu o art. 18 a pkt 7 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz.U. Nr 65, poz. 595 ze zm.). Zgodnie z jego treścią zadaniem recenzentów jest ocena, czy osiągnięcia naukowe wnioskodawcy spełniają kryteria określone w art. 16 ustawy.

Na osiągnięcia naukowe dr Anny Kościółek składa się monografia „Zasada jawności w sądowym postępowaniu cywilnym” oraz artykuły w czasopismach naukowych, artykuły w opracowaniach zbiorowych, glosy oraz komentarz do art. 1205-1211.

#### **1. Ocena monografii „Zasada jawności w sądowym postępowaniu cywilnym”**

Recenzowana monografia została przedstawiona jako osiągnięcie naukowe Habilitantki.

Monografia została podzielona na pięć rozdziałów, nadto zawiera również wstęp i zakończenie. Każdy z rozdziałów zawiera wprowadzenie i podsumowanie.

Rozdział pierwszy zatytułowany jest „Normatywne podstawy jawności postępowania sądowego”, i dotyczy jawności w ujęciu konstytucyjnym, w świetle zobowiązań międzynarodowych Polski oraz w świetle prawa unijnego, na koniec omówiono jawność w kontekście prawa ustrojowego i procesowego. Autorka przeanalizowała i powołała w nim przepisy, dotyczące jawności postępowania z wielu krajów europejskich, m.in. Czech, Malty, Danii, Hiszpanii, Irlandii, Szwecji, Bułgarii, Słowacji, Węgier, Chorwacji, Grecji, Belgii, Estonii, Holandii, Luksemburga, Portugalii, Rumunii i Słowenii. Następnie omówiła wzajemny stosunek art. 45 i 31 Konstytucji RP.

Drugi rozdział pracy „Istota, pojęcie i znaczenie jawności w sądowym postępowaniu cywilnym” złożony jest z ośmiu punktów, dotyczących ogólnego pojęcia zasad prawa, jak i zasad prawa cywilnego procesowego. Następnie Habilitantka omówiła pojęcie i znaczenie (w tym funkcje) zasady jawności sądowego postępowania cywilnego, także w odniesieniu do innych zasad postępowania cywilnego. Do funkcji zasady jawności zaliczyła funkcję: partycypacyjną, kontrolną, gwarancyjną, legitymizującą, wychowawczą i edukacyjną. Trafna jest uwaga (na s.152-153), że publiczne rozpoznawanie spraw może zagrażać określonym wartościom jak moralność, bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, życie prywatne czy ważny interes prywatny stron. Pośrednictwo mediów stwarza ryzyko przekształceń przekazywanych informacji, co może negatywnie oddziaływać na kształtowanie świadomości i kultury prawnej odbiorców.

Rozdział trzeci poświęcony jest realizacji zasady jawności, podzielony został na uwagi dotyczące realizacji jawności zewnętrznej i wewnętrznej. W ramach jawności zewnętrznej Autorka omówiła jawność posiedzeń sądowych w ujęciu podmiotowym i przedmiotowym, uprawnienia środków masowego przekazu, jawność rozpatrzenia i rozstrzygnięcia sprawy. Gdy chodzi o jawność wewnętrzną, wyróżniła jawność posiedzeń sądowych, utrwalanie przebiegu posiedzenia, zawiadamianie stron o posiedzeniach sądowych, odroczenie rozprawy (jako gwarancję jawności wewnętrznej), technologiczną ewolucję jawności wewnętrznej posiedzeń sądowych, jawność rozpatrzenia i rozstrzygnięcia sprawy.

Zgadzam się z tezą Habilitantki (s.198-200), że brak przepisów cywilnoprosesowych, zezwalających przedstawicielom środków masowego przekazu na rejestrowanie przebiegu posiedzeń sądowych, nie może prowadzić do wniosku, że na gruncie postępowania cywilnego istnieje w tym względzie całkowita dowolność. Stronom i uczestnikom postępowania przysługuje pełna ochrona prawa do prywatności, która doznaje ograniczeń, wynikających wyłącznie z dozwolonych przez prawo zachowań, ingerujących w tę sferę w związku z jawnością posiedzeń sądowych. Jawność posiedzeń sądowych nie obejmuje więc dalej idących ograniczeń prawa do prywatności, w szczególności możliwości rejestrowania wizerunku oraz wypowiedzi osób uczestniczących w posiedzeniach. Na tym tle A. Kościółek sformułowała wniosek o istnieniu jawności zewnętrznej w znaczeniu bezpośrednim i pośrednim: pierwsza polega na obecności na sali sądowej, a druga oznacza dostęp do informacji z sali sądowej wyłącznie poprzez relacje tych, którzy sami korzystali z jawności bezpośredniej, najczęściej dziennikarzy.

Rozważając możliwość transmisji rozprawy sądowej na żywo Habilitantka stwierdza (s.250), że mogłaby ona zostać dopuszczona pod warunkiem, że strona lub uczestnik postępowania nie wyrazi w tym względzie sprzeciwu, lub pod warunkiem, że ważny interes strony lub uczestnika postępowania się temu nie sprzeciwia. Możliwość śledzenia transmisji na żywo powinny uzyskać wyłącznie osoby pełnoletnie (ewentualnie małoletni za uprzednim zezwoleniem przewodniczącego), niebędące świadkami, którzy nie złożyli jeszcze zeznań. Rozwiązanie technologiczne należałoby uzupełnić o mechanizm weryfikacji wspomnianych wymogów, np. w oparciu o system PESEL (s.251).

Czwarty rozdział pracy dotyczy ograniczenia jawności sądowego postępowania cywilnego, omówiono w nim ograniczenia w zakresie jawności posiedzeń sądowych, a w ich ramach :posiedzenia niejawne, posiedzenia przy drzwiach zamkniętych oraz inne posiedzenia o jawności ograniczonej. Następnie zaprezentowano ograniczenia jawności rozpatrzenia i rozstrzygnięcia sprawy.

Habilitantka postuluje (s.555), aby Portal Informacyjny został wyposażony w dodatkową funkcjonalność, pozwalającą na zapoznanie się za jego pośrednictwem z zapisem obrazu, a nie tylko dźwięku. Dostęp do niego odbywałby się jedynie na wniosek, i powinien być ograniczony w czasie z uwagi na ograniczenie zasobów dyskowych.

Ostatni rozdział pracy pod tytułem „Naruszenie zasady jawności sądowego postępowania cywilnego” zawiera uwagi dotyczące istoty naruszenia tej zasady, sposobów i skutków jej naruszenia. Autorka konkluduje w nim (s.630-631), że skutki naruszenia zasady zależą od tego, czy doszło do naruszenia jawności zewnętrznej czy wewnętrznej. W drugim wypadku może to być uchybienie o potencjalnie dwojakiej skuteczności, zależnej od tego, czy w efekcie naruszenia strona lub uczestnik postępowania został pozbawiony możliwości ochrony swych praw. Jeśli tak się stało, uchybienie takie powoduje nieważność postępowania, które może stać się podstawą środka zaskarżenia, nie wyłączając skargi kasacyjnej, skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia oraz skargi o wznowienie postępowania. Jeżeli opisane naruszenie nie spowodowało nieważności postępowania, może stanowić podstawę środka zaskarżenia wyłącznie wówczas, gdy mogło mieć wpływ na wynik sprawy. Może też zaistnieć sytuacja, w której naruszenie jawności wewnętrznej nie spowoduje nieważności postępowania ani nie będzie miało wpływu na wynik sprawy, co oznacza, że nie będzie uzasadniało zaskarżalności orzeczenia. Natomiast naruszenie jawności

zewnątrznej samo w sobie nie powoduje nieważności postępowania ani nie uzasadnia zaskarżenia orzeczenia.

W zakończeniu zawarte zostały uwagi podsumowujące wyniki analiz Habilitantki, zawartych w rozprawie.

Podstawowym moim zastrzeżeniem do monografii jest zbytnia i zbędna obszerność. Pomijając bibliografię, praca liczy ona 652 strony, część uwag można było pominąć bez żadnej szkody dla jasności wyводу. Zagadnienia, opisane z czwartym rozdziale pracy, powinny stanowić podrozdziały w odpowiednich miejscach (podpunktach) rozdziału trzeciego. Dzięki temu zabiegowi Autorka nie musiałaby kilkakrotnie nawiązywać i odwoływać się do tych samych zagadnień.

Jawność posiedzeń sądowych omówiona została w punktach: 2.2, 3.2 rozdziału 3, zagadnienia posiedzeń – choć w kontekście ograniczenia jawności w ogóle - pojawiło się również w rozdziale 4 punkt 2. Tego rodzaju zabieg przyczynił się do czytelności spisu treści jako takiego, ale spowodował niepotrzebne powielanie pewnych kwestii, choć pozornie zostały one (wielokrotnie) omówione z różnych punktów widzenia.

Podobnie niepotrzebne powtórzenia i nawiązania dotyczą kwestii merytorycznej: analizy- skądinąd trafne- projektowanego art. 191<sup>1</sup> k.p.c., znajdują się np. na 480-482, 508, 579-584. Mimo iż w każdym z tych miejsc znajdują się innego rodzaju analizy, wystarczyło zamieścić je w jednym miejscu, omówić i w ten sposób zamknąć wątek.

Praca ma charakter systematyzujący, gdyż na obrany temat opublikowano bardzo wiele wypowiedzi naukowych, aczkolwiek nie o monograficznym charakterze. Mam wątpliwości, czy warto było poświęcać zagadnieniu jawności aż tyle uwagi w sytuacji, gdy w praktyce sądowej, ze względu na wprowadzenie wielu postępowań o niejawnym charakterze, zasada jawności staje się wykorzystywana w znacznie mniejszym zakresie, niż jeszcze kilka lat temu.

Ze względu na zastosowaną metodę dogmatyczną, wzbogaconą o analizy wybranych orzeczeń sądowych, jak i wybór tematu, trudno doszukiwać się w rozprawie jakiś pogłębionych analiz naukowych, stawiania własnych tez czy formułowania nowych teorii. Autorka potrzebę zajęcia się tematem usprawiedliwiła (s.21) brakiem kompleksowego opracowania monograficznego jawności postępowania jak i „potrzebą spojrzenia na problematykę jawności przez pryzmat stopniowo postępującej informatyzacji sądowego

postępowania cywilnego”, która zmusza do „ponownego rozważenia prawie wszystkich „zaufanych” zasad procesowych”. Dzięki temu założeniu, podczas pisania pracy, A. Kościółek mogła wykorzystać swoje główne zainteresowanie naukowe, którym jest elektroniczna i informatyzacja postępowania cywilnego, z czego nie można jej czynić zarzutu. Za zasadniczy cel pracy uznała teoretyczną analizę podstaw, istoty, pojęcia, znaczenia, sposobów realizacji oraz zakresu jawności sądowego postępowania cywilnego (s.24).

Uwaga *de lege ferenda* (na s.206), co do potrzeby wyraźnego uregulowania rejestrowania przebiegu jawnych posiedzeń sądowych, jest trafna i bez wątplenia powinna zostać przez ustawodawcę zrealizowana.

Warto zaznaczyć, że Autorka w pewnym zakresie, usprawiedliwionym tematem pracy, omówiła również projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 13.09.2018. Jej uwagi na ten temat są interesujące, większość jej ocen w pełni podzielam, zwłaszcza odnoszących się do projektowanego art. 191<sup>1</sup> k.p.c.; są to najbardziej wartościowe części rozprawy.

Mimo zasygnalizowanych zastrzeżeń, recenzowaną pracę uważam za poprawną naukowo i rzetelnie napisaną. Trudno znaleźć jakies fragmenty, które budziłyby zastrzeżenia lub uwagi merytoryczne. Z drugiej strony, jak już zaznaczyłam, temat monografii jest na tyle oczywisty i opisany w literaturze przedmiotu, że trudno znaleźć jakies zagadnienia sporne, wymagające polemiki lub wypracowania zupełnie nowatorskiego rozwiązania.

W rozprawie znalazło się stosunkowo niewiele błędów językowych, razi jednak używanie określenia „procedura” jako synonimu „postępowania”: w pracach naukowych nie powinno się bowiem używanie pojęcia nie znanego żadnej z cytowanych przez Autorkę ustaw. Przepisy nie „mówią” (np. s.567), a „reguła”- wbrew twierdzeniom Habilitantki np. na s.499 oraz 535 - nie doznaje wyjątków i nie jest synonimem „zasady”.

Bibliografia nie jest nadmiernie rozbudowana, ale też nie pozostawia niedosytu.

Na tej podstawie stwierdzam, że monografia „Zasada jawności w sądowym postępowaniu cywilnym” stanowi istotny wkład w rozwój nauki postępowania cywilnego.

## 2. Ocena artykułów, glos i komentarzy

Wraz z dokumentacją Habilitantki otrzymałam do oceny jej publikacje naukowe za lata 2006-2017.

Biorąc pod uwagę datę uzyskania przez Annę Kościótek stopnia doktora, tj. rok 2011, po tym roku Habilitantka opublikowała 46 artykułów naukowych (z czego 21 w pracach zbiorowych pod redakcją), 3 glosy do orzeczeń oraz 1 recenzję. Nadto była współredaktorem naukowym monografii pod tytułem: „Wokół problematyki małżeństwa w aspekcie materialnym i procesowym”, która została opublikowana w roku 2017.

Anna Kościótek brała też czynny udział w 34 konferencjach naukowych, nie tylko krajowych, ale także międzynarodowych; uczestniczyła w programie wymiany naukowej Erasmus, Erasmus+ oraz w dwóch innych programach naukowo-dydaktycznych.

Tematyka publikacji Autorki nie jest zupełnie różnorodna: zajmowała się (przed uzyskaniem stopnia doktora) i nadal zajmuje przede wszystkim postępowaniem elektronicznym, elektronizacją i informatyzacją postępowania cywilnego. Tytuł jej rozprawy doktorskiej brzmiał: „Elektroniczne czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym”. Jak już zaznaczono, także po uzyskaniu stopnia doktora, zagadnienia związane (bezpośrednio i pośrednio) z tematem rozprawy doktorskiej były przedmiotem znaczącej części wypowiedzi naukowych Anny Kościótek.

Do obszarów zainteresowań Habilitantki zaliczyć można również alternatywne metody rozwiązywania sporów oraz podmioty postępowania cywilnego, opublikowała też 5 tekstów naukowych na temat środków zaskarżenia. Autorka stara się na bieżąco analizować zmiany kodeksu postępowania cywilnego, czego wyrazem jest kilka opracowań naukowych na ten temat. W Autoreferacie ten przedmiot badań A. Kościótek nazwała „ewolucjami polskiego cywilnego prawa procesowego” mimo, iż znajdują się wśród nich również opracowania dotyczące zmian w postępowaniu egzekucyjnym, nie należącym do „procesu” cywilnego.

Poziom merytoryczny analizowanych opracowań nie budzi zastrzeżeń.

### 3. Ocena innej aktywności naukowej oraz dydaktycznej

Od roku 2006 Habilitantka jest zatrudniona na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu rzeszowskiego, początkowo na stanowisku asystenta, a od roku 2011- na

stanowisku adiunkta w Zakładzie Prawa Cywilnego (uprzednia nazwa- Zakład Prawa Cywilnego i Prawa Rzymskiego).

W ramach zatrudnienia na stanowisku adiunkta Recenzowana prowadzi wykłady, oraz ćwiczenia z prawa cywilnego, seminaria licencjackie z prawa cywilnego dla studentów Wydziału, jest opiekunem naukowym Koła Naukowego Postępowania Cywilnego.

W ciągu 8 lat od uzyskania stopnia naukowego doktora, Habilitantka wzięła udział w 34 konferencjach naukowych, z czego 2 miały charakter międzynarodowy.

#### 4. Konkluzje

Podsumowując stwierdzam, nawiązując do treści art.16 ust.1 i 2 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz.U. nr 65, poz. 595 ze zm.) jak również do wymogów Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (z dnia 1 września 2011 r., Dz.U. nr 196, poz. 1165), że osiągnięcia naukowe oraz aktywność naukowa doktor Anny Kościółek, po otrzymaniu stopnia doktora, stanowią znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej prawo.



